

Rozhovor s angelologem a sofiologem dr. Emilem Pálešem

DUCHOVNÍ INTELIGENCE INSPIRUJÍ EPOCHY

Zdeněk Vojtíšek

RNDr. Emil Páleš, CSc. (*1966) charakterizuje svou práci jako sofiologii, což je úsilí o syntézu tří oblastí poznání (o přírodě, člověku a Bohu), jakož i tří pramenů poznání (zjevení, rozumu a smyslové zkušenosti). Navazuje tím na cíl, který si kdysi vytyčili Jan Amos Komenský, Vladimír Solovjov nebo slovenští Štúrovci. Sedm let redigoval čtvrtletník *Sophia*, vede *Školu angelologie*, přednáší odborně i laikům. Trisvazková *Angelologie dějin* shrnuje 25 let jeho práce – výklad světových dějin skrze archetypy a zákonitosti hlubinné psychologie.

Zdá se mi, že určující myšlenkou vaší práce je předpoklad, že se život na planetě Zemi, život jednotlivého člověka, ale hlavně „život“ lidstva vyvíjejí v určitých rytmech.

Prastaré tradice mluví o duchovních inteligencích, které jako duchové času inspirují tvůrčí epochy v dějinách přírody, v dějinách lidské kultury i v biografii jednotlivce. Sedm archandělů cyklicky inspiruje kulturní epochy v rytmech 2 500 a 500 let jako větší a menší duchové času; ale současně provázejí i jednotlivce v sedmiletých jeho osobního vývinu. Dvanáct cherubů v jistém pořadí vládlo epochám vývoje Země a podobně. Já zjišťuji, zda je na tom něco pravdy. Zda v uvedených časových obdobích skutečně dochází k rozkvětům kulturní tvořivosti, inovacím v evoluci přírody nebo ke zdůraznění jistých osobnostních struktur obsahově odpovídajících tradiční charakteristice dané bytosti. A můj závěr zní, že v tom bylo nějaké pravdivé jádro. Překvapivě mnoho o obsahu a časové návaznosti kulturních epoch i evolučních epoch lze totiž pochopit zevnitř, studiem osobnostních struktur a jejich proměn. Lze dělat i úspěšné predikce.

Mohl byste dát jednoduchý příklad?

V evoluci přírody jde o tzv. *konvergence*. Například v půlce třetihor začala zvířata hromadně rohatět. V prvohorách došlo k analogické přestavbě tělního plánu paralelně u obratlovců i bezobratlých. Ve druhohorách se masivně mutovalo směrem k utvoření citových sociálních vazeb – vznikal emocionální mozek, hlasivky, stupňovala se pohlavní dvoutvárnost a zdobení. Dělo se to nezávisle na prostředí a dědičnosti. V dějinách lidstva jsou to

kulturní epochy jako renesance, baroko, osvícenství, romantismus. Třeba ten druhohorní vývoj odpovídá romantismu v dějinách a znaky romantismu lze velice dobře pochopit z pubertální psychologické struktury. Navíc, takové romantismy se vracely periodicky a synchronně na celém světě. Biologové a historikové tyto konvergence, synchronicity a periodicity nechávají nevysvětleny; lze je však velice dobře uchopit v termínech staré nauky o andělech. Pro staré mudrce to byl Anael, Venuše, Afrodita, Inanna či Hathor – tedy archanděl nebo bohyně lásky, krásy a soucitu – jenž byl duchem času ve 3., 8., 13., 18. století a tyto romantismy podnítil.

Z čeho vycházíte při stanovení toho, jaká kvalita impulsů andělům náleží?

Používám současně terminologie z různých tradic a hledám jejich obsahový průnik, jakož i styčnou plochu s empirickou skutečností. Například sluneční božstva mají společné znaky: jsou vševidoucí, vše znající, vždy bdící, pravdivá, spravedlivá. Ztělesňují světlo poznání. Na druhé straně pozoruji v dějinách periody mimořádného rozkvětu filosofie, logiky, myšlení. Porovnám je navzájem a zjistím, že jsou to skutečně období archanděla slunce, Michaela, tradičního inspirátora filosofie a obojí statisticky koreluje. Tato období byla však známa dříve, než se ty rozkvěty v dějinách odehrály, takže tady nejde jen o to, že by někdo rozkvěty filosofie dodatečně označil za „michaelská období“. Šlo o predikci.

Stejně poznání měly různé tradice. Co Židé zachytili v obraze Michaela, co byl pro Řeky Apollon nebo co se najde v babylonském mýtu o Šamašovi – to odkazuje na stejnou skutečnost či zkušenost, která je reálná. Například Buddha evidentně mluví

o křesťanském archandělu slunce Michaelovi, když říká, že koleso dharmy se otočí jednou za 25 století a buddhové se vracejí rytmicky kolem let 3000, 500 před n. l. a 2000 n. l. Buddha pro Indy představuje sluneční archetyp: osvětlení, probuzení, osvobozující poznání. Nejenže mluví o stejné obsahové náplni, ale uvádí i rytmus stejné délky a stejná data kulminací jako křesťanská angelologie (opat Trithemius nebo Petr Abano). Obojí odpovídá reálným kulturním vlnám v dějinách, takže je zcela jasné, že mluví o stejné skutečnosti.

Religionista se doposud neodvážil dělat takováto ztotožnění, protože na to neměl dostatečný metodologický nástroj. Má práce to teď prvně umožňuje; je to podnět pro religionistiku. Neopírá se totiž jen o obsahovou shodu mýtů o bozích, ale testuje i jejich stejný časový rytmus a shodu se skutečnými dějinnými vlnami kultury. Například představy židovského Samaela, římského Marta a egyptského Sutecha nejsou identické, ale mají společný rytmus v čase a obsahový průnik, jež odpovídá skutečnosti (reálným výbuchům násilí). Nacházíme tedy reálné jádro, které je pak místně a dobově oděno do částečně odlišných obrazů.

Myslel jsem, že jako inspiraci zmíníte anthroposofii.

Má práce je původní výzkum; buduji myšlenkovou stavbu od základů, od obecně platné zkušenosti. Nikdy neopírám mou argumentaci o anthroposofii ani žádnou jinou duchovní tradici, jako by byli autoritativní. Naopak, zkoumám je a podrobuji empirickému testování. Jiná věc je, že si různých tradic vážím a po léta jsem je studoval. Přispěl jsem k tomu, aby se anthroposofie dostala na Slovensko, ale stejně jsem podpořoval i bahá'isty nebo Abd-ru-shinovo hnu-

tí Grálu. Obsahově byste našel styčné plochy a pojmovou kontinuitu se všemi možnými duchovními tradicemi světa, avšak není to vyvozeno z víry v tyto tradice, nýbrž z úsilí o syntézu nejnovějších poznatků přírodních a společenských věd pomocí platonského způsobu myšlení.

Jaká je podstata andělů, o nichž hovoříme? Chápete je jako duchovní bytosti, nebo to jsou spíše metaforická vyjádření pro určitou kolektivní zkušenost lidstva?

Když staří proroci podávají zprávy o zjeveních andělů, popisují především bezprostřední introspektivní zkušenost. Ta je prvotní – a až později následují metafyzické mentální spekulace a výklady těchto zkušeností. Jsem přesvědčen, že stará nauka o andělech obsahuje nějaké faktické poznání o intersubjektivní zkušenosti v kolektivním nevědomí, o vlnách inspirace v duši světa.

Co se dále skrývá za těmito inspiracemi, to podle mě nevěděli ani církevní otcové. Přikláním se k tradiční představě, že jde o duchovní inteligence, ale to je dáno i mou osobní mystickou zkušeností, která už není všeobecně přenositelná. Vědecky je to otevřená otázka a v úvahu přichází několik hypotéz navržených z různých světónázorových hledisek. Zejména s chronobiology proto spolupracuji na pokusech vysvětlit tyto duchovní vlny materialisticky, pomocí periodických kosmofyzikálních polí, jež synchronizují endogenní zděděné vzorce chování.

Vaše texty místy znějí velmi naléhavě. Jistě pociťujete určité poslání.

Myslím, že každý má své poslání a měl by ho objevit; někdo jen osobní a ti nadanější nějaké větší, významné i pro ostatní lidi. Svou práci pociťuji v první řadě jako poslání a až v druhé řadě jako živobytí. Dá se říct, že zápasím o to, aby společnost uznala, že poznání není omezené jen na hmotnou sféru. Že i ve sféře duševně-duchovní a morální existují zákonitosti, pravzory, nějaké obecně platné poznání, které bychom měli znát a aplikovat v životě, osobním i společenském. Tyto poznatky úzce souvisejí se společenskými problémy, které řešíme – všude tam schází duchovní poznání. A je to skutečně naléhavé.

Zmínil jste se o mystické zkušenosti. Od ní možná odvozujete své poslání.

Neodvozují ho vůbec od ničeho, protože toto vědomí poslání je soukromou věcí

mezi mnou a mým andělem. Není faktickým tvrzením, které by jiní lidé měli akceptovat a já jim to musel zdůvodňovat. Vnější svět jednou posoudí mé poslání na základě plodů a reálných účinků mé práce. Je to zážitek z mladosti, střetnutí s bytostí, jakoby vzpomínka na to, že jsem jí něco slíbil před narozením, a po smrti se s ní zase setkám. Vnitřní skutečnost, která je tak silná, že podle ní jednám a jsem jí věrný.

Co vás přimělo opustit před téměř dvaceti lety nadějnou vědeckou kariéru ve Slovenské akademii věd?

Měl jsem skvělou práci, která mě bavila. Vyvinul jsem první počítačový model slovenštiny, koordinoval jsem evropský grant a měl jsem vést nově založenou katedru umělé inteligence. Měl jsem však tušení, že jsem na stopě něčeho významnějšího, co neudělá asi nikdo, když to neudělám já. Vyžádalo si dvacet let práce, abych tuto intuici konkretizoval, sesbíral evidenci a přesvědčil kolegy, že se zabývám něčím reálným. Mezi tím jsem zažil, co znamená být vědeckým disidentem a financovat se sám.

Je tedy možné se uživit na slovenském duchovním poli?

Teď už ano, když jsem něco dokázal a znají mě. Ale patnáct let jsem žil ve hmotné nejistotě, jen z víry, a v jedné chvíli jsem byl dost blízko bezdomovectví.

Jakou skupinu lidí oslovujete?

Jsou to všechny druhy lidí, staří i mladí, akademici i praktikové, věřící i ateisté. Vyplývá to z programového cíle sofologie, kterým je syntéza všech jednostranností. Oslovuji celého člověka, ne nějakou jeho částečnou schopnost. Extrémně rozumoví skeptikové jakož i citoví snílkové jsou duševní úchytky, které se u mě neudrží. Ti, kdož oblibují populárně-esoterické andělské kurzy, odcházejí z mé školy po prvním semináři, protože jim nedovoluji fantazírovat.

Z vašich textů je patrné, že byste byl rád přijat také akademickou obcí a ustanovil angelologii jako vědeckou disciplínu.

Sofologie zahrnuje vědu jako jednu svou dimenzi, ale je víc než vědou: je syntézou vědy, filosofie a náboženství. Můj projev má proto více vrstev. Na první rovině dělám standardní vědu, kde není žádný důvod zpochybňovat vědeckost: zjišťuji em-

Dr. Pálež na České konferenci v Kutné Hoře v květnu 2013. Foto: Vít Švajcar.

pirické zákonitosti, vzorce a rytmy. Na druhé rovině z toho jako filosof vyvozují něco nového pro rozšíření metody nebo světónázorového paradigmatu, což je předmětem diskusí. A na třetí rovině jsem i kněz, který mluví z osobní a mystické dimenze, ale to ani nepředkládám jako vědu v užším smyslu slova.

Vaši Angelologii dějin jsem četl s chutí a považuji ji za inspirativní příspěvek k náboženské filosofii historie lidstva. Ale vaše slova o tom, že „žádná jiná filosofie dějin se svou explanační a predikční schopností ani zdaleka nemůže porovnávat s Angelologií dějin,“ mi připadají příliš velikášská.

Jenže váš dojem nic nezměnil na faktu, že je to tak. Nedokážete jmenovat žádnou lepší filosofii. Nebo ano? Která filosofie dějin dokáže dělat tak mnohostranné, detailní, dlouhodobé a celosvětové předpovědi, které obstály při testování na nezávislých datech? Žádnou neznám a za 25 let mi ji nikdo nebyl schopen jmenovat.

Jak máme rozumět té predikční schopnosti angelologie dějin? Jak přesné jsou predikce?

Jsou přesné v pojmech statistické pravděpodobnosti. V dějinách i v přírodě spolu-

⇒ Dokončení rozhovoru je na následujících stranách dole.

ŠVÝCARSKO PLÁNUJE ZMĚNU HYMNY

Ve Švýcarsku byla vyhlášena celonárodní soutěž na text nové státní hymny. Má nahradit současnou verzi pocházející z poloviny 19. století, která je některými považována za zastaralou a hlavně v rozporu se sekulárním charakterem této alpské země. Hymna, nazývaná také Švýcarský žalm, je vlastně modlitbou, která se výslovně obrací k Bohu. Podle zadání by nový text měl odkazovat ke švýcarské ústavě s jejím důrazem na demokracii a solidaritu. Vítěze vybere dvaceti pětičlenná komise sestavená z předních osobností z různých oblastí společnosti, kultury a sportu.

Podle sčítání lidu se ve Švýcarsku 39% občanů hlásí k římskokatolické církvi, 28% k církvi reformované, k jiným křesťanským denominacím se přihlásilo 6%, k islámu 4% a k jiným vyznáním 3%. Ke kategorii „bez vyznání“ se přihlásilo 20% Švýcarů. Podle průzkumu z roku 2000 však jen 16% respondentů uvedlo, že náboženství hraje v jejich životech roli „velmi důležitou“.

CHASIDÉ NEMAJÍ NOSIT ŠTRAJMELY Z PRAVÝCH KOŽICHŮ

Izraelský ultraortodoxní rabín Šlomo Pappenheim učinil překvapivé prohlášení, jímž vyzval chasidské Židy, aby se vzdali nošení

tradičních štrajmelů, tedy speciálních kožešinových klobouků, a nahradili je syntetickým materiálem. Zdůvodnil to odkazem na talmudické příkázání *tza'ar ba'alej chajim*, tedy nezpůsobovat zbytečné utrpení živým tvorům. Rabín dokonce označil nošení této pokrývky v dnešní době z pravé kožešiny za *chilul hašem*, tedy znesvěcení či urážku Božího jména, protože ten, kdo ji nosí, se přiznává ke krutosti, která je zvířatům pro jejich kůži způsobována. „Žijeme v době, kdy jsou lidé více přísní a dělají hodně rozruchu kvůli *tza'ar ba'alej chajim*. Proto musíme přestat s tímto zvykem ubližování zvířatům,“ řekl podle listu Ma'ariv rabín Pappenheim. Štrajmely jsou v Izraeli jako neetické kritizovány již několik let, prohlášení rabína Pappenheima je významné tím, že vychází ze samého středu komunity charedim.

Štrajmel nosí chasidský muž o šábesu či jiných příležitostech. Zdroj: Wikipedie.

BOJ O KLÁŠTER NA HOŘE ATHOS

Na konci července se řecké policejní pořádkové jednotky pokusily proniknout do kláštera Esfigmenou na Hoře Athos, jednoho z dvaceti klášterů v této autonomní mnišské republice na makedonském poloostrově Chalkidiki. Jednalo se už o několikátý pokus vyhostit z Athosu mnichy, kteří jsou již od konce šedesátých let minulého

Nad klášterem založeným asi v 10. st. nyní vlaje černá vlajka s nápisem „Pravoslavlí, nebo smrtí“. Zdroj: www.esphigmenou.com.

století ve sporu s konstantinopolským patriarchou, do jehož jurisdikce Svatá Hora Athos patří. Kvůli jeho ekumenickým aktivitám jej obviňují ze zrazování pravoslavné víry. Vztahy mezi nimi se vyostřily v roce 2002, kdy ekumenický patriarcha Bartoloměj mnichům coby schizmatikům přikázal opustit klášter, ti však odmítli a opevnili se v něm. Média uvedla, že při posledním pokusu o vyklizení kláštera se mniši bránili házením kamenů a Molotovových láhví, což příznivci rebelujících mnichů na svých internetových stránkách odmítli jako propagandu. I po zásahu mniši v klášteře stále zůstávají.

BUDDHISTICKÝ DAV NAPADL MEŠITU

11. srpna dav buddhistů napadl mešitu v hlavním městě Srí Lanky Kolombo. Jednalo se o další ze série útoků ze strany buddhistické většiny na muslimskou menšinu v zemi. Dav vrhal na třípatrovou mešitu v centru města během večerní modlitby kameny. Jednalo se o novou mešitu, která byla postavena teprve před měsícem po té, co jinou mešitu buddhističtí radikálové donutili zavřít. Při incidentu bylo zraněno dvanáct lidí včetně dvou policistů.

⇒ *Dokončení rozhovoru z předchozích stran.*

působí vždy velký počet faktorů najednou. Pokud je mezi nimi i periodická příčinná složka, projeví se to při statistické analýze. V dějinách jistě existují některé pravidelnosti, které byly zašifrovány již do obrazů staré angelologie. Ale otázkou je hranice, na co všechno se to ještě vztahuje a na co už ne. A v evoluční biologii jsem to ještě nedokázal kvantifikovat, i když se podobné zákonitosti zřejmě projevují i tam. Ty predikce mi slouží spíše jako nástroj na testování a identifikaci opakujících se vzorců, na destilaci archetypů. Praktický význam to má pak zejména pro sebepoznání, co se děje v nás a kolem nás tady a teď.

I z jiných vašich slov se mi zdá, že svo-

je pojetí dějin vidíte jako spásnou nauku, která jediná může poskytnout životní orientaci jednotlivcům i překonat potíže lidstva. Nejsou právě tyto nároky příčinou, proč je vaše dílo někdy přijímáno rezervovaně? V roce 2008 vám byl např. udělen bronzový Bludný balvan.

Když tak vyzdvihuji sofiologii, jako velice potřebnou, myslím tím spíše obecně její integrální metodu než konkrétně Pálešovy výsledky, jež by se měli stát ideologií. Má práce je pokus o sofiologii, dávám ji jako příspěvek a příklad, že v takovém smyslu vůbec lze plodně pracovat. Jsem ale přesvědčen, že svobodná a odpovědná individualita se rodí až z úsilí o syntézu všech pramenů poznání, překonávajícího specializaci; že na tom závisí osud demokracie

a že se podle toho máme orientovat. Ano, v tom hřímám a moralizuji jako biblický prorok. Ovšemže je to spásné. Když jsem říkal, že slunečnice může obsahovat účinnou látku proti viru HIV, devět let předtím, než ji našla a izolovala bonnská univerzita – tak si vypočtete, kolik je to milionů životů.

Klub skeptiků *Sisyfos* mi udělil bludný balvan. Ale ve stejném roce nám (spolu s profesorem Mikuleckým) Karlova univerzita udělila ocenění za nejlepší práci v oblasti etologie člověka. Ve stejném roce britské univerzity oznámily, že se až doposud mýlily v datování nejznámějšího megalitu – kamenného kruhu ve Stonehenge. Je o 500 let starší – přesně tak, jak to stálo v mé knize již v roce 2000.

Muslimští ministři v současné vládě prezidenta Mahindy Radžapaksy ve společném protestním prohlášení uvedli, že podle jejich mínění „vlažné a neefektivní opatření přijatá policejními orgány v předchozích případech povzbudila některé extremistické skupiny, které se zjevně rozhodly vyvolat v zemi chaos.“

CÍRKEV SJEDNOCENÍ SI PŘIPOMNĚLA ROK OD SMRTI SVÉHO VŮDCE

Asi 25 tisíc stoupenců Reverenda Moona ze 70 zemí světa se v pátek 25. 8. v Soulu sešlo, aby si připomnělo roční výročí smrti zakladatele Církve sjednocení. Další stoupenci událost sledovali přes on-line vysílání na stránkách Mírového světového centra Cheong Šim, které je vzdálené 60 km hlavního města Jižní Koreje.

Na ceremonii hovořila vdova po Moonovi Han Hak, která vyzdvihla svého manžela jako muže, který se obětoval, aby svůj život zasvětil vytváření mírového světa pro celé lidstvo. Mezi řečníky byl i ctihodný Seongta, představený buddhistického chrámu Bulguk v jihokorejském městě Gyeongdžu, který na adresu zesnulého pronesl, že „slova jako mírový aktivista, filosof, pedagog a mesiáš nejsou dostatečná, aby jej popsal.“

Na ceremonii chyběl nejstarší žijící syn Moon Hjung-dzin, který vede právní spor kvůli obchodním záležitostem s církví. Zdroj: <http://www.tparents.org>.

ZEMŘEL ROBERT BELLAH

31. července 2013 zemřel ve věku 86 let americký sociolog náboženství Robert Bellah. Význam tohoto badatele zdůraznil Bellahův žák a spolupracovník prof. Mark Juergensmeyer ve svém nekrologu, v němž se zamýšlí nad tím, jak „Robert Bellah změnil vědu o náboženství“. Průkopníkem ve svém oboru se podle něj stal hned třikrát. Poprvé v roce 1957, kdy publikoval svou studii o náboženství v Japonsku v 17. stol. V ní pro japonský buddhismus, konfucianismus a šintoismus učinil to, co Max Weber pro křesťanství ve své „Protestantské etice a duchu kapitalismu“. Ukázal, jak určité hodnoty vlastní náboženskému myšlení dláždí cestu sociálním transformacím, zde konkrétně k japonské industrializaci a globálnímu ekonomickému úspěchu. Podruhé to bylo v roce 1967, když publikoval svou slavnou stať o „občanském náboženství“ ve Spojených státech amerických. Posledním velkým počinem byla jeho kniha Religion in Human Evolution, v níž sleduje vývoj náboženství od nejstarších dějin lidstva až po tzv. axiální věk (6. st. př. Kr.). Zde Bellah ustanovuje nový předmět religionistiky: globální náboženství. Nečekaná smrt přerušila jeho práci na pokračování tohoto díla, v němž se chtěl věnovat dalšímu vývoji náboženství až do moderní doby.

GALLUPŮV VÝZKUM RELIGIOZITY A ATHEISMU VE SVĚTĚ

Gallupův institut v červenci publikoval výsledky mezinárodního průzkumu religiozity „Religion and Atheism Index“. V něm jsou srovnány data z 57 zemí světa v roce 2005 a 2012. Respondenti z těchto zemí odpovídali na otázku, zda se považují za „náboženské osoby“, „nenáboženské osoby“ nebo za „přesvědčené ateisty“ bez ohledu na to, zda a jak často navštěvují nějaké bohoslužby. Podle výsledků počet „náboženských osob“ klesl mezi srovnávanými lety o 9%, zatímco počet „přesvědčených ateistů“ stoupl o 3%. Ve čtyřech ze sledovaných zemí klesl počet religiozních lidí o více než 20%: ve Francii, Švýcarsku, Irsku a ve Vietnamu. Česká republika má podle tohoto výzkumu třetí největší index ateismu hned po Číně a Japonsku. Mezi „top ten“ religiozních zemí patří např. Ghana, Arménie nebo Brazílie.

Připravil Miloš Mrázek podle „WorldWide Religious News“, s přihlédnutím k jiným zdrojům.

✠ NA PŘÍŠTĚ 4/2013

V posledním čísle letošního ročníku Dingiru budeme sledovat, jak spolu souvisejí **náboženská a národní identita** v řecké, ruské, české nebo třeba tibetské společnosti.

Zlatým hřebem byl však důvod, který přečetli na oficiálním udělovacím ceremonálu: dostal jsem balvan za „pseudovědecký důkaz existence metafyzických bytostí“. Přestože v každém odborném článku varuji, že z existence empirických vzorců a rytmů nelze jen tak přímočaře vyvozovat metafyzickou existenci čehokoliv. Má otevřená korespondence s vedoucími představiteli *Sisyfa* dokazuje, že jsou si plně vědomi, že mi udělili balvan za falešně podsunutou diletantskou tezi, která je v mých pracích jednoznačně popírána.

Ta práce oceněná Karlovou univerzitou se týkala dějinného rytmu romantismů připomínajících „globální pubertu“. Hledali jsme periodický kosmofyzikální faktor ovlivňující neuroendokrinní systém člověka. Mezitím německá studie deseti

tisíc koster z uplynulých tisíciletí potvrdila přesně náš předpoklad, že v daných obdobích periodicky stoupla hladina polhlavních hormonů. Šlo tedy o vysloveně materialistické vysvětlení staré angelologie. Skeptikové přesto agresivně napadli děkana Přírodovědecké fakulty a všechny zúčastněné za to, že jsem byl odměněn. Je to zřejmě pomsta za to, že v ty anděly srdcem věřím, jinak se to nedá vysvětlit.

Angelologii se veřejně zabýváte už 25 let. Tvrdil jste za tu dobu něco, o čem jste dnes přesvědčen, že bylo mylné?

Vedla mne jedna základní intuice a ta se ukázala být mnohem plodnější, než jsem původně čekal. Jinak je to jako v každém badání v průkopnických oblastech. Větší část hypotéz Alberta Einsteina byla mylná.

Množství nápadů padá do zapomnění, protože nevedly k cíli. Jiné mohou být plodné, ale je potřeba je modifikovat. Řada hypotéz zůstává nerozhodnutých. To vše stojí za to, pokud z toho nakonec vzejde nějaké nové a cenné poznání. Problém je jinde – v plytkých mentálních zvycích lidí. Domnívají se, že můžu být jen nějaký prorok vyžadující slepou víru, když mluvím o andělech. Anděl je pro ně synonymem něčeho nespojeného s realitou, co nelze zkoumat rozumem a empirií. Tak to právě není a to je největší přínos mého výzkumu.

Děkuji za rozhovor.

Doc. PhDr. **Zdeněk Vojtíšek**, Th. D., (*1963) je vedoucím katedry religionistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a šéfredaktorem časopisu Dingir.